

Ефективни и/или скапи?

Дали владините мерки за справување со кризата со цените на храната и енергијата ги заштитија граѓаните?

Уште пред почетокот на кризата со цените на храната и енергијата – кој колоквијално се поврзува со нападот од Руската Федерација врз Украина на 24 февруари 2022 – цените на енергентите и храната на светските берзи беа под притисок од ребалансирањето по пандемијата и енергетските нерамнотежи во Европа во втората половина од 2021 година. Од крајот на февруари 2022, овој притисок драматично порасна и многу бргу се пренесе во Македонската економија. Пикот на ценовниот раст беше постигнат во октомври 2022, кога индексот на трошоците на живот порасна за рекордни 19.8%. Оттогаш до денес, инфлацијата постепено забавуваше и се сведе на 3.2 проценти во јануари 2024 година. На светските пазари на храна настана релативна стабилизација уште порано во текот на 2023, а стабилизација постои и на пазарите на енергенти, иако тие остануваат со поголема волатилност. Според тоа, на почетокот од 2024 година, може да се смета дека кризата со цените на храната и енергијата е во голема мера надмината.

Бриф за политиките бр. 67

Овој бриф препорачува поскоро елиминирање на нетаргетираните антикризни мерки, најдоцна до крајот на оваа 2024 година. Замрзнувањето на цените на прехранбените производи постепено да се замени со употреба на механизмите на антимонополското законодавство. Доходните мерки е неопходно да се калибрираат потесно, особено во изборна година.

Проблем

За да се спречи недостиг од струја и парно во текот на зимата 2021/22 година, Владата на Северна Македонија прогласи состојба на „енергетска криза“ што овозможи да се префрлат дополнителни средства од централниот буџет кон компаниите за производство на електрична енергија и на централно греење. Овој чекор може да се смета за прв од серијата владини мерки за справување со кризата со цените на храната и енергијата. „Енергетската криза“ беше продолжена во текот на 2022 година, а беше донесен и план за зголемување на домашното производство на електрична енергија за 20% и се воведоа мерки за заштеда на електрична енергија во јавниот сектор за 15%.

Последователно на овие први чекори за справување со ефектите од кризата со цените на храната и енергијата, Владата во текот на самата криза донесе три пакети антикризни мерки,

и тоа во март и октомври 2022 и во ноември 2023 година. Во овој бриф, владините мерки ги делиме во три групи: i) мерки кои директно се припишуваат на кризата со цените на храната и енергијата, ii) мерки кои придонесуваат за справување со кризата, но кои беа присутни и пред неа, и iii) мерки главно неповрзани со кризата (Табела 1).

Првиот пакет мерки од март 2022 содржеше 27 мерки, со проценет финансиски обем од 400 милиони евра. Вториот пакет мерки од октомври 2022 содржеше 19 мерки со проценета вредност од 360 милиони евра, иако само 5 од овие мерки беа нови, а останатите 14 повторување на мерките од првиот пакет кои сè уште беа во сила за време на објавувањето на вториот пакет. Непосредно по објавувањето на вториот пакет, тој беше надополнет со уште една мерка за повластена цена на електричната енергија на прехранбените фирми.

Третиот пакет антикризни мерки од ноември 2023 содржеше 24 мерки и тежеше 662 милиони евра, но покрај овој буџет, како дел од пакетот беа претставени и три системски мерки за зголемување на платите на вработените во јавниот сектор и на пензиите, со

вкупна вредност за 2023 и 2024 година од 516 милиони евра (кои ние не ги вклучуваме во Табела 1). Од друга страна, кон последниот пакет мерки ја додаваме и мерката за замрзнување на цените на избрани основни прехранбени производи која во сила е од крајот

на 2023 година, а која формално не беше претставена како дел од пакетот мерки. Од сите мерки од последниот пакет, 10 беа нови, а останатите продолжение или повторување на мерки од претходните пакети.

Табела 1 – Владини мерки за справување со кризата со цените на храната и енергијата

	Нетаргетирана (Н) или таргетирана (Т)	Влијае на: цени (Ц), доход (П), друго (Д)	Пакет	Сè уште во сила на почетокот од 2024 година
КАТЕГОРИЈА 1: Мерки кои директно се припишуваат на кризата со цените на храната и енергијата				
1. Намалување на повластената стапка на ДДВ за основните прехранбени производи од 5 на 0 отсто, за лебот; шеќер; брашно; сончогледово масло за јадење; долгорочно млеко; свежо месо; ориз и јајца.	Н	Ц	1	Не
2. Повластена стапка на ДДВ од 5 односно 10 отсто за продажба на електрична енергија на домаќинствата	Н	Ц	1, 2	Не
3. Намалување на стапката на ДДВ од 18% на 10% за продажба на извори на енергија: дизел, безоловен бензин, гас, течен нафтен гас (ТНГ) и метан	Н	Ц	1	Не
4. Ослободување од плаќање на ДДВ при увоз на природен гас и електрична енергија, топлинска енергија или енергија за ладење	Н	Ц	1, 2	Не
5. Намалување на акцизата во зависност од берзанските цени	Н	Ц	1	Не
6. Автономна мерка за увоз на основни прехранбени производи и суровини кои имаат царини од сите земји	Н	Ц	1	Не
7. Субвенционирање на цената на електричната енергија за регулиран пазар (за домаќинства и мали деловни потрошувачи)	Н	Ц	1, 2, 3	Да
8. Субвенционирање на цената за топлинска енергија	Н	Ц	1, 2, 3	Да
9. Нова методологија за утврдување цена за домаќинствата и малите потрошувачи кои се на регулираниот пазар на електрична енергија	Т	Ц	1	Да
10. Препорака за промена на методологијата за усогласување на цените на дериватите врз основа на промената на берзанските цени од неделна на дневна основа	Н	Д	1	Не
11. Препорака за заштеда и рационално користење на електричната енергија и изворите на енергија	Н	Д	1	Не
12. Замрзнување на профитните маржи и/или на цените на основните прехранбени производи	Н	Ц	1, 2, 3	Да, иако времето, опфатот и примената на мерката се менуваше
13. Ваучери за основни производи од 1.000 денари месечно за период од 3 месеци од 2022 за ранливи категории граѓани	Т	П	1	Не
14. Финансиска поддршка за ранливи категории граѓани, 3.000 денари месечно за 4 месеци од 2023 и 2.000 денари месечно за 5 месеца од 2024	Т	П	2, 3	Да

БРИФ ЗА ПОЛИТИКИТЕ БР. 67

15. Финансиска поддршка за пензионери од 1.000 денари месечно за период од 3 месеци во 2022, 6.000 денари и 3.000 денари месечно, зависно висината на пензијата, за 4 месеци од 2023, и 3.000, 2.000 односно 1.000 денари месечно за период од 5 месеца од 2024, зависно висината на пензијата	Н	П	1, 2, 3	Да
16. Финансиска поддршка за ученици средношколци (1.800 денари месечно за 6 месеца) и основци (1.200 денари месечно за 6 месеца)	Т	П	3	Да
17. Ваучер за превоз на студенти од 600 до 1.200 денари месечно за 7 месеци од 2024	Т	П	3	Да
18. Програма за енергетска ранливост – 600 и 800 денари за домаќинства во зависност од видот и категоријата доход	Т	П	1, 2, 3	Да
19. Кредитна линија за МСП за поддршка на ликвидноста	Т	Д	2, 3	Да
20. Вклучување на училиштата на регулираниот пазар на електрична енергија	Т	Д	2	Да
21. Контрола на цената на струјата за јавните здравствени установи и водоводните станици	Т	Д	2	Да
22. Субвенционирана цена од 80 евра/MWh за компании за производство на храна	Т	Д/Ц	2	Не
23. Одобрено користење дехидрирано млеко за производството на млеко и млечни производи со цел намалување на малопродажните цени	Т	Д/Ц	3	Да
КАТЕГОРИЈА 2: Мерки кои придонесуваат за справувањето со кризата со цените на храната и енергијата, но кои постоеја порано и ќе постоеја и без кризата				
24. Програма за енергетска сиромаштија	Т	П	1, 2, 3	Да
25. Субвенционирање на придонесите на нови и постојни вработени во избрани сектори, за зголемување на платите од 3.000 до 9.000 денари	Т	П	3	Да
26. Финансирање на проекти за енергетска ефикасност за општините (заем од Светска банка)	Н	Д	1, 2, 3	Да
27. Субвенции за набавка и монтажа на фотоволтаични панели за производство на електрична енергија до 4 односно 6 киловати за сопствена потрошувачка на домаќинствата	Н	Ц	1, 2, 3	Да
28. Одложување на воведувањето на еколошката такса за производителите на енергија	Н	Ц	1, 2	Да
29. Кредити за инвестиции во проекти за енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија, со каматна стапка не поголема од 1,6%	Т	Д	1, 2, 3	Да
30. Нова линија за поддршка на економијата преку Европската инвестициска банка за зелена транзиција	Т	Д	1, 2, 3	Да
31. Зелено финансирање преку ЕБОР, УНДП и комерцијалните банки	Т	Д	1, 2, 3	Да
КАТЕГОРИЈА 3: Мерки главно неповрзани со кризата со цените на храната и енергијата				
32. Препорака општините да го реорганизираат јавниот превоз за да биде достапен за доброто на сите граѓани	Н	Д	1	Не
33. Субвенционирање на договорна каматна стапка на кредитите од банките за компаниите кои ќе ја реинвестираат добивката за 2021 година	Т	Д	1	Не
34. Финансиска поддршка преку директно кредитирање од Банката за развој на компаниите	Н	Д	1, 3	Да
35. Финансиска поддршка преку банките со бескаматни кредити за обртни средства	Н	Д	1, 2	Да
36. Користење Гарантен фонд при Развојна банка	Н	Д	1, 2, 3	Да

37. Кредитна линија за поддршка на женско претприемништво, дигитализација и проекти со позитивен придонес за животната средина (АФД)	Н	Д	3	Да
38. Заеми за мали и средни претпријатија, создавање и зачувување работни места, поддршка на женско претприемништво и зелени инвестиции (Банка при Совет на Европа)	Н	Д	3	Да
39. Аванска исплата на земјоделски субвенции од програмата ИПАРД	Т	Д	3	Да
40. Поврат на ДДВ за скенирани фискални сметки	Н	Д	3	Да
41. Ограничување на затезната камата до висината на долгот	Н	Д	3	Да
42. Намалување на висината на стапката на казнена камата за 3 п.п. за граѓаните со низок доход	Н	Д	3	Да

Извор: Компилација од Finance Think врз основа на објави на www.vlada.mk.

Цел

Целта на овој бриф за политиките е да ги оцени дистрибутивните ефекти од трите пакети владини мерки за справување со последиците од кризата со цените на храната и енергијата врз благосостојбата на домаќинствата во Северна Македонија, Поточно, брифот одговара на прашањата: i) во која мера мерките беа насочени кон оние на кои им беа најпотребни?; ii) колкав е обемот на користа од мерките за домаќинствата кои можеле сами да го сносат товарот на кризата?; и iii) во која насока дизајнот на мерките се менуваше во текот на кризата?

Методологија

Оваа анализа се базира на микросимулации добиени од Моделот за микросимулација на даноци и користи МК-МОД за Северна Македонија, развиен и одржуван од Finance Think. Деталите за МК-МОД може да се видат овде. Симулацијата се врши бидејќи Државниот завод за статистика сè уште ги нема објавено податоците од Анкетата за приходите и условите на живеење за фискалната 2022 година (ниту за фискалните 2020 и 2021). За оваа симулација, го прошируваме МК-МОД со воведување на потрошувачката за да се видат ефектите од цените на храната и енергијата, односно нивниот ефект врз буџетот на домаќинството, наместо врз доходот. Потрошувачката се

воведува преку нејзините одделни компоненти (12 големи групи и на некои места нивни подгрупи) и се претпоставува дека нејзините зголемувања се случуваат само преку промени во цените, т.е. не претпоставуваме никакви бихејвиорални или структурни промени. За да ги симулираме ефектите од владините пакети мерки, потрошувачката и доходот ги симулираме врз основа на нивните реални движења во 2022 и 2023 година, исцрпени од националната статистика, како и за нивните предвидени движења за 2024 година, врз основа на расположливи предвидувања од Народната банка и Finance Think.

Промените во обемот на потрошувачката поради порастот на цените, заедно со номиналните промени во компонентите на доходот, потоа се користат за пресметување на реалниот доход на ниво на домаќинство, имајќи го предвид фактот дека секое домаќинство може да биде различно погодено од промените во цените. Реалниот доход потоа се користи за да оцениме колку дополнителен доход домаќинствата добиле врз основа на доходните владини мерки и колку од нивниот доход бил спасен затоа што плаќале пониски и контролирани цени преку владините мерки. Овој диференцијален доход го проценуваме на ниво на мерка за 10-те децили од доходната дистрибуција (од најсиромашните домаќинства преку средната класа

па до најбогатите домаќинства) за секоја од годините 2022, 2023 и 2024.

Начинот на кој ги моделираме ефектите од владините мерки е објаснет во Табела 2. Нашиот фокус се само мерките од категорија 1 во Табела 1, односно мерките кои може да се доведат во директна врска со кризата, и кои влијаат врз доходот или цените (вкупно 16 мерки). Кај некои од мерките сврзани со доходот, во реалноста беше направено потесно таргетирање, што значи нашиот пристап може да вклучува благо натценување на ефектите. Опфатот на мерките сврзани со цените кои се предмет на моделирање дополнително го стеснуваме на оние кои се квантитативни, односно кои може да се квантифицираат на ниво на домаќинство. Треба да забележиме дека претпоставките кај овие мерки се конзервативни, т.е. нивните ефекти можеби биле поголеми, имајќи предвид дека за некои од мерките (како субвенционирањето на потрошувачката на струја), вистинскиот ефект врз крајната цена (вклучувајќи го и диференцијалниот ефект за различни крајни корисници) е тешко да се измери. Сепак, потенцијалното натценување на ефектот од мерките за доходот компензира, барем дел од потенцијалното потценување на ефектот од ценовните мерки, така што вкупниот ефект треба да биде доволно блиску до реалноста.

БРИФ ЗА ПОЛИТИКИТЕ БР. 67

Табела 2 – Претпоставки за владините мерки

Мерка	Претпоставка за моделирање
Мерки кои влијаат врз доходот	
Ваучери за основни производи од 1.000 денари месечно за период од 3 месеци за ранливите категории граѓани	Примателите на социјална помош добија вкупно дополнителни 3.000 денари во текот на 2022 година
Финансиска поддршка за пензионери од 1.000 денари месечно за период од 3 месеци во 2022, 6.000 денари и 3.000 денари вкупно, зависно висината на пензијата, за 4 месеци од 2023, и 3.000, 2.000 односно 1.000 денари месечно за период од 5 месеца од 2024, зависно висината на пензијата	Пензионерите во текот на 2022 година добија вкупно дополнителни 3.000 денари, додека во текот на 2023 година дополнителни 6.000 денари за приматели на пензија до 11.500 денари, односно дополнителни 3.000 денари за приматели на пензија од 11.500 до 14.000 денари, додека во текот на 2024 година дополнителни 15.000 денари за приматели на пензија до 14.000 денари, 10.000 денари за приматели од 14.000 до 16.000 денари, и 7.500 денари за приматели од 16.000 до 19.000 денари.
Финансиска поддршка за ранливите категории граѓани, 3.000 денари месечно за 4 месеци од 2023 и 2.000 денари месечно за 5 месеца од 2024	Примателите на социјална помош добија вкупно дополнителни 12.000 денари во текот на 2023 година, додека за 2024 година дополнителни 10.000 денари.
Финансиска поддршка за ученици средношколци (1.800 денари месечно за 6 месеца) и основци (1.200 денари месечно за 6 месеца)	Средношколците добија 10.800 денари во 2024 година, додека основците 7.200 денари.
Ваучер за превоз на студенти од 600 до 1.200 денари месечно за 7 месеци од 2024	Студентите добија, во просек, 6.300 денари за превоз.
Програма за енергетска ранливост – 600 и 800 денари за домаќинства во зависност од видот и категоријата доход	Домаќинства чиј месечен доход е под предвидениот праг, во 2023 и 2024 добиваат по 600 денари месечно, и тоа: - Под 19.000 денари месечно за 1 член - Под 25.000 денари месечно за 2 члена - Под 30.000 денари месечно за 3 члена Односно по 800 денари месечно: - Под 36.000 денари месечно за 4 члена - Под 43.000 денари месечно за 5 и повеќе члена
Мерки кои влијаат врз цените	
Намалување на повластената стапка на ДДВ за основните прехранбени производи од 5 на 0 отсто за леб, шеќер, брашно, сончогледово масло за јадење, млеко со долг век на траење, свежо месо, ориз и јајца.	Зголемувањето на цените на овие производи (список за есенцијална храна) би било повисоко за 5 п.п. во време на важноста на мерката во текот на 2022
Повластена стапка на ДДВ од 5 односно 10 отсто за продажба на електрична енергија на домаќинствата	Поскапувањето на струјата би било повисоко за 13 п.п. поради регуларна стапка на ДДВ во 2022, односно за 4 п.п. за 2023 (поради враќање на 18% од јули 2023)
Намалување на стапката на ДДВ од 18% на 10% за продажба на извори на енергија: дизел, безоловен бензин, гас, течен нафтен гас (ТНГ) и метан	Поскапувањето на овие производи би било повисоко за 8 п.п. поради регуларна стапка на ДДВ во 2022.
Ослободување од плаќање на ДДВ при увоз на природен гас и електрична енергија, топлинска енергија или енергија за ладење	Не се моделира, поради тоа што не може да се доведе во директна врска со домаќинства.
Намалување на акцизата во зависност од берзанските цени	Не може да се измери, не се моделира
Автономна мерка за увоз на основни прехранбени производи и суровини	Не може да се измери, не се моделира
Субвенционирање на цената на електричната енергија за регулиран пазар (за домаќинства и мали потрошувачи)	Поскапувањето на електричната енергија би било повисоко за дополнителни 10 п.п. во 2022, односно за 7 п.п. во 2023, односно 4 п.п. во 2024, бидејќи конзервативната долна граница ги одразува производните трошоци на домашните производствени капацитети, а не цената на светските берзи.
Субвенционирање на цената на топлинската енергија	Зголемувањето на цената на парното би било поголемо за дополнителни 10 п.п. во 2022, односно за 7 п.п. во 2023, односно 4 п.п. во 2024, бидејќи конзервативната долна граница ги одразува производните трошоци на домашните производствени капацитети, а не цената на светските берзи.
Замрзнување на профитните маржи и/или на цените на основните прехранбени производи	Зголемувањето на цените на овие производи (список на есенцијална храна) би било повисоко за дополнителни 5 п.п. * 6 од 12-те месеци во кои беше на сила мерката (во просек) во 2022 и 2023, односно 3 од 12-те месеци во 2024
Нова методологија за утврдување цена за домаќинствата и малите потрошувачи кои се на регулираниот пазар на електрична енергија	Околу 25% од вкупната субвенција кај 10-тата децилна група не е доделен поради преминување на овие домаќинства во повисока потрошувачка тарифа. Оваа претпоставка е арбитражна.

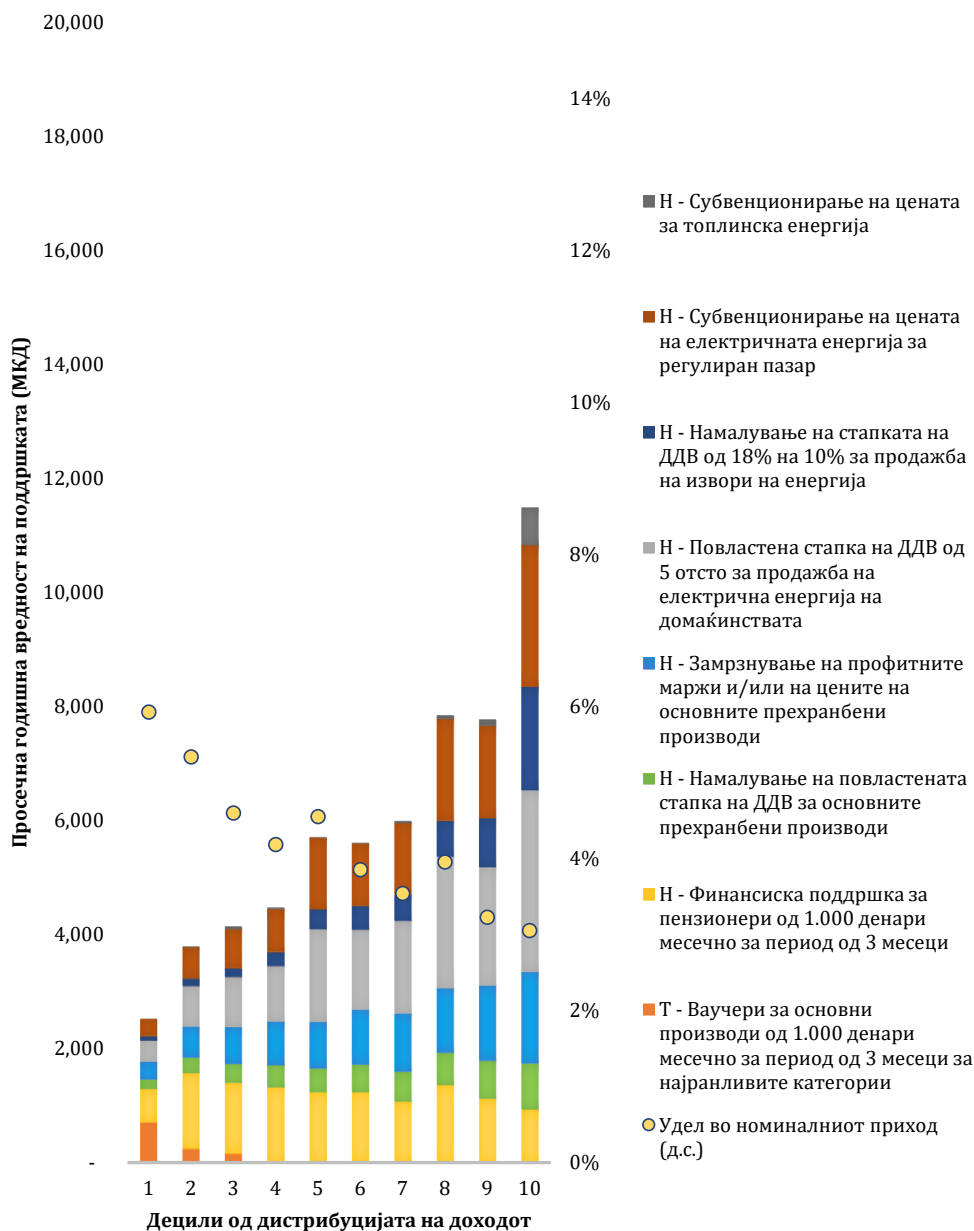
Резултати

Резултатите од анализата ќе ги претставиме за секоја од годините 2022, 2023 и 2024 поодделно, на сосем ист тип графикон, вклучувајќи ги и скалите на оските, со цел да може да се прави и директна споредба на доходните ефекти од мерките за домаќинствата помеѓу годините. Графикот 1 ги дава резултатите за 2022 година. Мерката која ги таргетираше ранливите категории граѓани е регресивна, односно очекувано најмногу средства доделила во првиот и вториот децил од доходната дистрибуција, додека сите останати мерки, кои во 2022 година по својата природа беа нетаргетирани се прогресивни, односно доделуваат или спасуваат повеќе доход во апсолутна смисла во повисоките децили од доходната дистрибуција. Оттука, распределбата на ефектите од овие мерки е исклучително неповолна.

На пример, може да се забележи дека најголем износ на доход бил спасен кај најбогатите домаќинства, врз основа на намалување на стапката на ДДВ на струјата и на нејзиното субвенционирање, поради тоа што овие домаќинства се и големи потрошувачи на електрична енергија; како и врз основа на субвенционирањето на топлинската енергија, бидејќи најголем дел од домаќинствата кои користат централно греење се лоцирани во централните општини од градот Скопје. Секако, овој товар, овие домаќинства можеле да го сносат самите.

Уделот на доделениот и спасениот доход преку мерките во номиналниот доход на домаќинството е опаѓачки како што се оди нагоре по доходната скала, но наклонот е многу благ, што е одраз на сèвкупната прогресивност на мерките во 2022 година.

График 1 – Мерките за справување со кризата во 2022

Извор: Пресметки на Finance Think врз основа на МК-МОД.

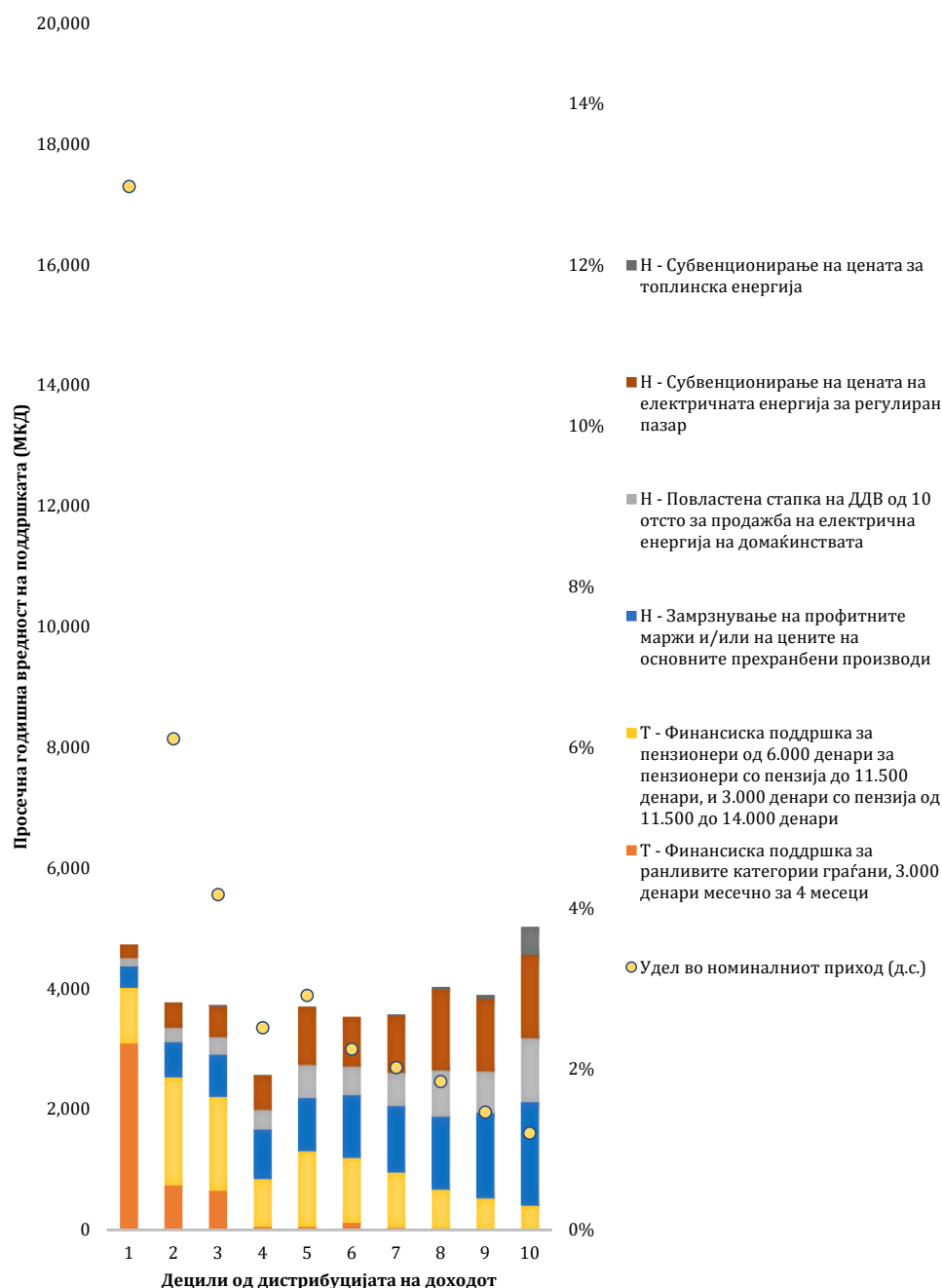
Во 2023, со воведување таргетираност кај една мерка – финансиска помош за пензионерите, која во 2022 година се однесуваше на сите пензионери; како и со намалување на обемот на субвенционирањето на потрошувачката на струја преку зголемување на стапката на ДДВ и преку воведување тарифните блокови, таргетираноста на мерките значајно се подобри (График 2). Според нашите

пресметки, нетаргетираноста во 2023 во однос на 2022 година се намали за 3.3 пати. И уделот на доделениот и спасениот доход со мерките во номиналниот доход бележи подобрување; на пример, кај најсиромашниот децил од 3.9% на 8.4%.

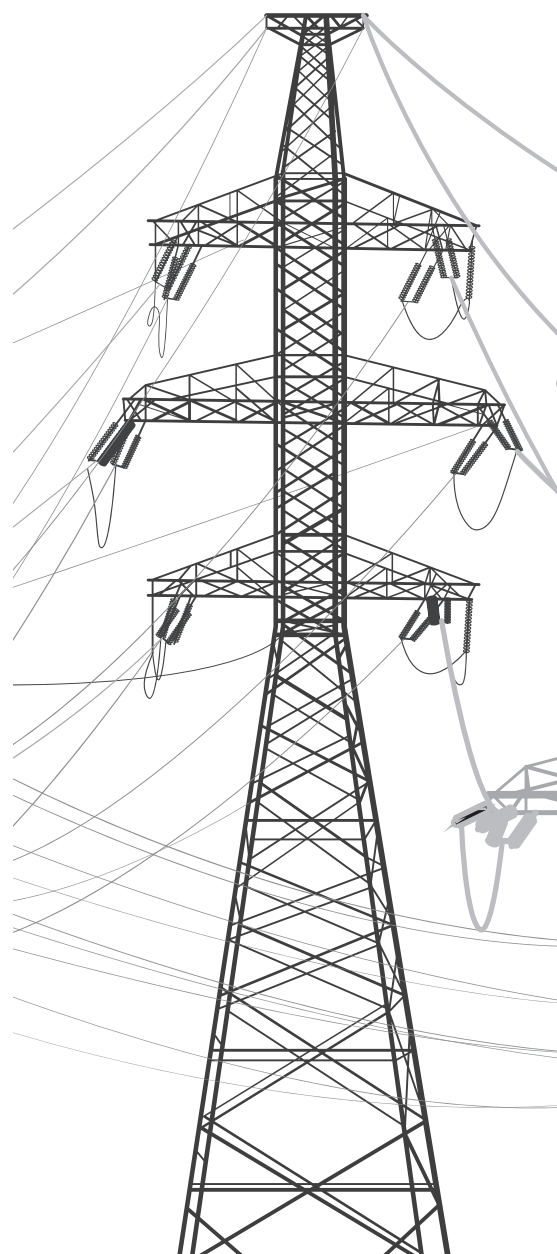
Но, нетаргетираните мерки, како замрзнатите цени на основните производи и субвенционирањето на потрошувачката на електрична

и топлинска енергија, и понатаму продолжија да спасуваат најмногу доход кај погорните доходни слоеви. Исто така, забележливо е дека висината на помошта по децили во 2023 година е намалена, посебно кај погорните слоеви, со што и покрај намалувањето на нетаргетираноста, финансискиот обем на мерките во 2023 година беше значајно помал во однос на претходната година.

График 2 – Мерките за справување со кризата во 2023

Извор: Пресметки на Finance Think врз основа на МК-МОД.

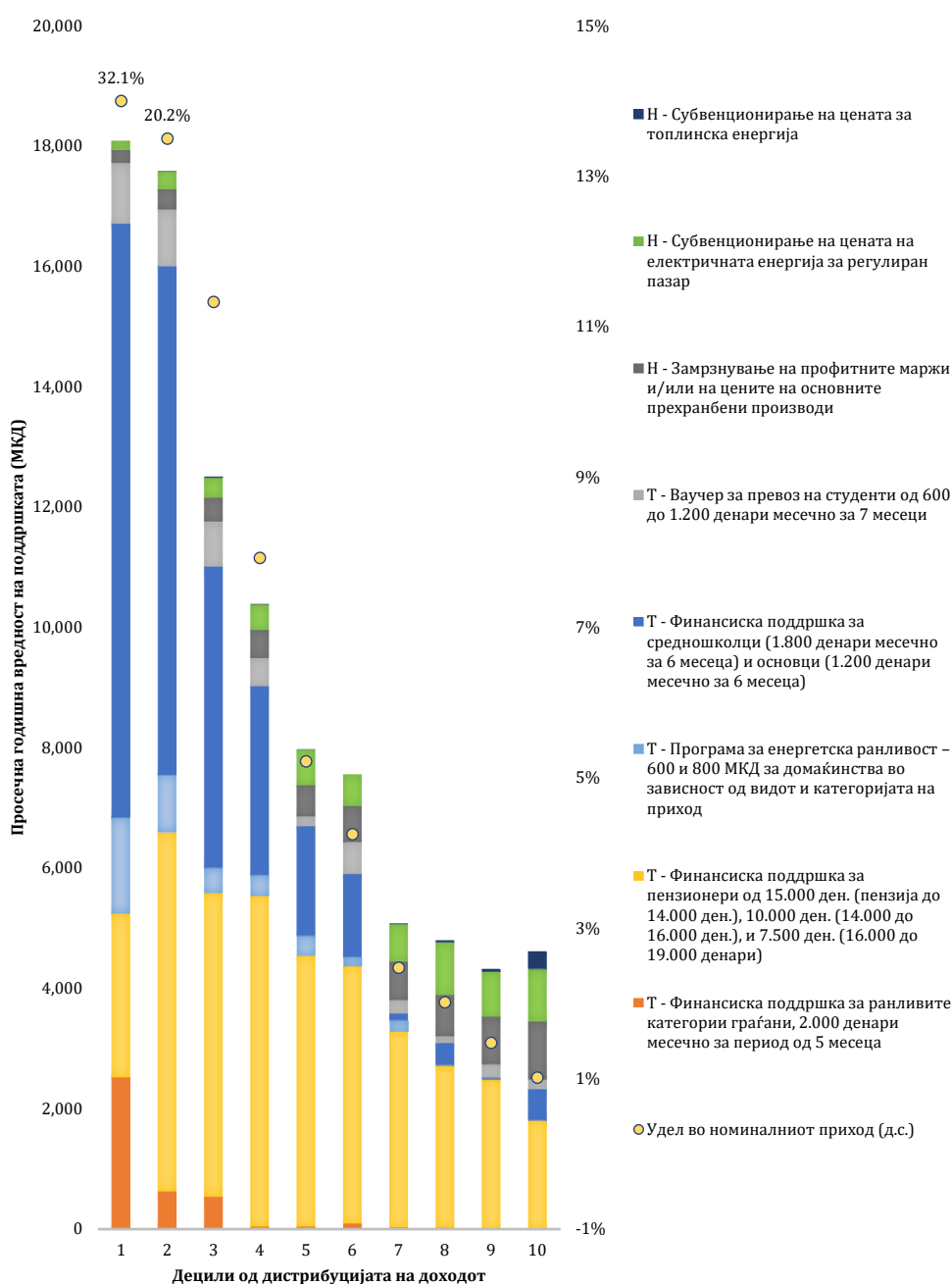

Конечно, во 2024 година, нетаргетираноста на мерките понатамошно се намали, за дополнителни 3.1 пати, што е добро придвижување. Но, тоа е резултат на неколку спротивставени тенденции. Од една страна, враќањето на оданочувањето на електричната енергија на стандардната ДДВ стапка од 18% и намалувањето на субвенцијата за потрошена струја, веќе-постојните тарифни блокови и, сèвкупно, поволните движења на слободниот пазар на електрична енергија, овозможуваат обемот на спасениот-од-мерките доход кај погорните доходни слоеви значајно да се намали. Всушност, во 2024 година, се предвидува поголем ефект врз спасувањето доход, сèвкупно а посебно кај повисоките слоеви, да изврши мерката за замрзнување на цените на основните прехранбени производи, која е симулирана со времетраење од 3 месеци.

Од друга страна, доходните мерки како директна финансиска поддршка за ранливите групи, пензионерите и учениците и студентите, како и субвенцијата за енергетска ранливост се регресивни по својот карактер. Посебно, финансиската помош за ранливите категории и за учениците, и субвенцијата за енергетска ранливост имаат добро таргетирање кон оние на кои таква помош им е најпотребна. Сепак, мерките за финансиска поддршка на учениците и на пензионерите кријат ризици. Кај учениците, се чини дека и покрај доброто таргетирање, оваа мерка е чини многу, односно под теоретска претпоставка дека секој подобен ученик ќе аплицира за неа, буџетскиот трошок би бил несразмерно висок во однос на други споредливи финансиски помошти. Сепак, фактот што

учениците и студентите за првпат беа опфатени дури со третиот пакет мерки, делува во насока на поддршка на оваа мерка. Додека, кај пензионерите, таргетирањето е најслабо, односно оваа мерка сè уште доделува средства на пензионери кои спаѓаат во погорните доходни групи и претставува значаен буџетски трошок кој може да се набљудува само во контекст на претстојните избори во земјата.

График 3 - Мерките за справување со кризата во 2024

Извор: Пресметки на Finance Think врз основа на МК-МОД.

Заклучок и препораки

Целта на овој бриф е да ги оцени дистрибутивните ефекти од трите пакети мерки кои ги донесе Владата на Република Северна Македонија за справување со последиците од кризата со цените на храната и енергијата, главно предизвикана од инвазијата на Руската Федерација врз Украина. Со помош на нашиот МК-МОД – Микросимулациски модел на даноци и надоместоци, ги проценивме ефектите од мерките групирани во две големи групи: оние кои директно доделуваа помош во форма на доход, и оние кои оневозможуваат раст на цените и така спасија дел од доходот на домаќинствата.

Резултатите покажуваат дека мерките спасиле значаен дел од доходот на домаќинствата, посебно на посиромашните домаќинства и посебно мерките од последниот пакет кои се во сила во текот на оваа 2024 година. Гледано како удел во вкупниот доход,

најголемо позитивно влијание овие мерки навистина извршиле кај најсиромашните домаќинства.

Меѓутоа, со тоа што значаен контингент од мерките беа нетаргетираны – најмногу мерките кои се однесуваа на цените, како замрзнати цени или профитни маржи, намалување на стапката на ДДВ, субвенционирање на цената на струјата и парното греење итн., тие во голем обем помагаа и на доходовните домаќинства, кои тој товар можеа да го сносат самите. Ова посебно се однесува на мерките од првиот пакет.

Обемот на ваквите мерки до моментот на пишување на овој бриф (февруари 2024) значајно се намали – со враќањето на ДДВ за струјата на стандардната стапка, воведувањето блок тарифи, и сèвкупно со повољните движења на пазарот на електрична енергија; но не исчезна, затоа што сè уште е во сила, на пример, субвенционирање на цената на електричната и топлинската енергија, како и

замрзнатите цени на основните прехранбени производи. Земајќи го како валиден аргументот дека замрзнатите цени на производите имаат за цел да спречат нефер трговски практики кои се во корист на производителите и трговците (види [Бриф за политиките бр. 65: Колкава е трансмисијата на меѓународните цени на храната во домашната економија?](#)), сепак оваа анализа покажува дека, во обем, овие мерки повеќе им користат на доходовните слоеви од населението.

Дополнително, анализата покажа дека, иако таргетираноста на мерките од третиот пакет којшто е сега во сила, е најголема од сите три пакети, сепак најмалку две од мерките носат ризик од зголемено буџетско оптоварување кога ќе се споредат со слични-по-дизајн мерки од минатото. Особено, финансиската поддршка за пензионерите останува со релативно широко таргетирање и, според тој дизајн, наликува на предизборна мерка.

Според овие наоди, следниве може да бидат насоки за носителите на политиките:

- Клучно е владата да продолжи со процесот на намалување и елиминирање на нетаргетираните мерки. Со оглед на релативно поволните движења кај берзанските цени на енергентите, фазата на излегување од субвенционирање на цените на електричната и топлинската енергија треба да заврши поскоро а најдоцна до крајот на оваа година.

- Неопходно е да се размислува за замена на нетаргетирана мерка за замрзнати цени

на основните прехранбени производи со друг контингент мерки, зависно проблемите што евентуално се присутни на терен. Ако постои нефер договарање за цените на прехранбените производи, во услови кога растот на цените на инпутите во производниот процес или на цените од увоз е значајно намален, а кај некои производи дури и негативен, тогаш треба да се впрегнат механизмите на антимонополското законодавство, вклучително и со законско проширување на надлежностите на Комисијата за заштита на конкуренцијата.

- Во однос на доходните мерки, нивно потесно таргетирање и калибрирање е неопходно за да ја поддржи фискалната консолидација. Ова посебно се однесува на обемот на трошењето за пензии. Дополнување на пензиите, освен кај најниските пензии, надвор од предвиденото законско усогласување претставува ризик за пензискиот фонд и за централниот буџет, воопшто.

Оваа публикација е развиена со поддршка на регионалниот проект SMART Балкан - Граѓанско општество за поврзан Западен Балкан имплементиран од Centar za protosjiju civilnog društva (CPCD), Центар за истражување и креирање политики (ЦИКП) и Институт за демократија и медијација (ИДМ), а финансиски е поддржан од Министерството за надворешни работи на Кралството Норвешка. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на имплементаторите на проектот и не мора да ги одразува ставовите на Министерството за надворешни работи на Кралството Норвешка.

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Северна Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2, 1000
Скопје
+389 2 6156 168,
www.financethink.mk,
info@financethink.mk